

MAGYAROK EURÓPAI ÉS NEMZETI
IDENTITÁSA A 2024. ÉV MÁSODIK FELÉBEN,
VISEGRÁDI ÖSSZEHAJONLÍTÁSBAN¹

BEVEZETÉS

A tanácsi soros elnökség nem azonnal és közvetlenül hat az uniós polgárok identitására, hiszen egyéb hatások is érik az uniós polgárokat. A magyarokat is számos hatás érte 2024-ben, amely befolyásolhatta a kollektív azonosságtudatukat. 2024-ben alapjaiban átrajzolódott a hazai belpolitikai tér, Ukrajnában háború dúlt, a közlekeleti konfliktus is zajlott, és 2024 júniusában európai parlamenti és önkormányzati választásokat tartottak, valamint gazdasági nehézségekkel küzdött az ország; az év harmadik negyedében a gazdasági növekedés megtorpant, a magas infláció és a forintgyengülés mindenki számára érzékelhető volt. Mindezek a teljesség igénye nélkül azok a körülmények, amelyeknek hatását a magyar állampolgárok a mindennapjaikban is érzékelték. A tanácsi soros elnökség betöltése, a fél éves különleges reflektorfény is befolyásolhatta a közvéleményt, és az Európai Unióról, a szakpolitikáiról és a működéséről kialakult véleményt is. Vajon hogyan viszonyultak a hazai európai uniós polgárok ebben az időszakban az Európai Unióhoz?

A lakosság széles köre számára az európai uniós elnökség, éppen amiatt, hogy az átlagpolgár nem rendelkezik elegendő információval az unió működéséről és intézményrendszeréről, nem tartozik a számára legfontosabb témák közé. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a magyar lakosság egy jelentős része közvetlenül az elnökség előtt nem tudta, hogy melyik ország látja el 2024. július 1-jétől az Európai Unió Tanácsának soros elnökségét. A *Policy Solutions* nyílt kérdésére, hogy melyik ország tölti be a Tanács soros elnökségét, a megkérdezettek csak 56%-a válaszolt, akik közül csupán 70% adott helyes választ, vagyis tíz megkérdezett magyar polgárból mintegy négy tudta, hogy Magyarország lesz ebben a szerepben.² Az alternatív válaszok között szerepelt Brüsszel, Németország, Belgium, Lengyelország és Franciaország is.³ Mindez persze természetes is, hiszen a tanácsi soros elnökség

¹ E tanulmány felhasználja a szerző korábbi tanulmányában kifejtett elméleti téziseket, és épít az ottani következtetéseire, kiegészítve azokat az újabb kutatási eredményekkel. Lásd KOLLER 2024.

² BÍRÓ-NAGY et al. 2024: 29.

³ BÍRÓ-NAGY et al. 2024: 29.

a kormányzat által irányított, adminisztratív és politikai folyamat, amely a polgárok által általában csak távolról érzékelt.

E körülményre is figyelemmel, ebben a fejezetben a magyarok európai és nemzeti identitására vonatkozó közvélemény-kutatási adatokra fókuszálunk, arra keresve a választ, hogy 2024 második felében vajon hogyan alakult a magyarok véleménye az Európai Unióról, és mennyire érezték magukat az unió polgárának. Milyen volt az unió imázsa ebben az időszakban? Mennyire bíztak a hazai és uniós intézményekben? A közvélemény-kutatások kollektív identitásokra vonatkozó eredményeit visegrádi összehasonlításban tekintjük át.

EURÓPAI ÉS NEMZETI IDENTITÁS

A 2024. év nemcsak a második tanácsi soros elnökségünk időszaka, hanem az uniós tagságunk huszadik éve is volt, így európai uniós identitásunkra emiatt is érdemes rátekinteni. Húsz évvel ezelőtt az európai identitás Magyarország számára elsősorban az Európai Unióhoz való csatlakozás célkitűzésében nyilvánult meg. A „vissza Európába” narratíva nem csupán az európai integrációról szólt, hanem a magyar nemzet ezeréves európai gyökereire és a kontinens történelmi főáramába való visszatérés igényére is utalt.⁴ A 2003-as népszavazáson a magyar lakosság 83,76%-a támogatta az EU-tagságot.⁵ A csatlakozás után a közép-európai országokat, így Magyarországot is, a régi tagállamok polgárai sokáig még „új tagállamokként” kezelték, és nem tekintették őket a közös Európa teljes jogú részeinek. A megérkezés és a befogadás tehát az unió, a már benn lévő tagállamok és az új tagok lakossága számára is kihívásokkal teli folyamat volt. Mindez azonban az idő előrehaladtával változott, ahogy az is, hogy a közös játékszabályokat immár elsajátító Magyarország egyre inkább alakítójává kívánt válni az európai egységfolyamatnak, amelynek természetes velejárója volt az is, hogy kritikusabbá vált az integráció működése és intézményei irányába, és egyre erőteljesebben védelmezte nemzeti érdekét a közös Európában.

Ahogy a többi kelet-közép-európai országban, úgy Magyarországon is az európaiizáció⁶ úgynevezett *top-down* irányát egyre inkább kezdték felváltani az úgynevezett *bottom-up* európaizációs törekvések, ami egyre több konfliktussal járt az EU intézményei és olykor más tagállamok irányába is. De vajon hogyan nyilvánult meg mindez a polgárok Európai Unióhoz való viszonyulásában?

⁴ KOLLER 2024.

⁵ Országos Választási Iroda 2003.

⁶ LADRECH 1994; KOLLER 2019; RADAELLI 2003.

MAGYAROK KÖTÖDÉSEI ÉS EURÓPAI UNIÓS IDENTITÁSA

A hazai uniós polgárok európai uniós attitűdjeinek és viszonyának bemutatására a standardizált *Eurobarometer*-felmérések és a hazai kutatások méréseinek eredményeit⁷ használjuk fel, összegezzük. Amikor egy tagállam a tanácsi elnökségi szerepben van, a belpolitikában is jobban tematizálódnak az európai uniós ügyek, a hazai médiában is gyakrabban jelennek meg a tanácsi elnökségről szóló beszámolók, az elnökséghez kapcsolódó diplomáciai események tudósításai. Ezzel párhuzamosan a Magyarországról, a politikai és szakpolitikai kérdésekről a külföldi médiumokban megjelenő beszámolók, tudósítások száma is megnő.

Vajon mindez hatással volt a polgárok EU-képére? Milyen volt az unió imázsa 2024. második felében a magyarok szerint? A hazai uniós polgárok körében azok voltak a legtöbben (46%), akik az EU imázsát semlegesnek látták; számuk a 2024. tavaszi felméréshez képest növekedett. Az Európai Unió pozitív imázsát a lakosság 37%-a jelölte meg válaszként. Ők fél évvel ezelőtt még 5%-kal többen voltak, ami jelentős csökkenést jelent. Az unió negatív imázsát 17% jelölte meg, amely érték 2024 tavaszán még csak 16% volt. Vagyis 2024. második felében kevesebb hazai uniós polgár látta pozitívan az uniót, mint akár fél évvel korábban.⁸ A visegrádi országok közül a magyarokhoz képest a csehek kevésbé, a szlovákok és a lengyelek azonban inkább pozitív imázssal rendelkező közösségnek látták az uniót.

Ahogy azt több hazai kutatás is azonosította, a hazai polgárok számára az európai uniós tagság támogatása elsősorban a tagságból eredő gazdasági előnyökből fakad,⁹ így érdemes arra is rátekinteni, hogy 2024-ben a magyarok hány százaléka szerint volt előnyös a tagság. Egy, a 2024. tavaszi adatfelvételre alapozott kutatás szerint a teljes magyar lakosság mintegy 80%-a szerint előnyös a tagság.¹⁰ Mindazonáltal a hazai uniós polgárok számára sem csupán az uniós tagság gazdasági hozadéka a fontos. Ugyanez a kutatás arra is rámutat, hogy a magyarok számára a három legfontosabb, az EU által képviselt érték a gazdasági fejlődés, a béke, a demokrácia és a jogállamiság védelme.¹¹ Vagyis az uniós tagság gazdasági előnyei mellett legalább annyira számítanak az alapértékek, amelyeket az Európai Unió képvisel.

Az Európai Unió tagállamainak többségében a lakosság nagyobb része erősebben kötődik saját országához, mint az Európai Unióhoz.¹² Vagyis a nemzeti identitás

⁷ BÍRÓ-NAGY et al. 2023.

⁸ Eurobarometer 102: 16.

⁹ BÍRÓ-NAGY et al. 2023.

¹⁰ BÍRÓ-NAGY et al. 2024: 22.

¹¹ BÍRÓ-NAGY et al. 2024: 32.

¹² Lásd Standard Eurobarometer felmérések.

a polgárok többsége számára a kollektív identitásának egyik, számos esetben a legfontosabb referenciapontját jelenti.¹³ Mindazonáltal hangsúlyozandó, hogy az európai és nemzeti kötődések mellett számos egyéb közösséghez is kötődnek a polgárok, így a regionális és lokális közösségeikhez is. Vagyis téves megközelítés az uniós polgárok kollektív identitását csupán az EU és a tagállam vagy nemzet viszonyrendszerében vizsgálni.¹⁴ Magyarországon és a visegrádi államokban is a nemzet jelenti a kollektív identitás legfontosabb közösségét, de a magyar lakosság 92%-a kötődik közvetlen lakóhelyéhez, városához, falujához is. Vagyis a többszintű kollektív identitásstruktúrák¹⁵ létezését a közvélemény-kutatási adatok is alátámasztják.

A nemzeti identitás intenzitása tekintetében azonban már vannak különbségek a visegrádi államok között. 2024. második felében a magyarok 47%-a nagyon, 46%-a eléggé kötődött a saját országához, vagyis összességében a lakosság 93%-a azonosította e kötődését (lásd 1. ábra). Az Európai Unió esetében ez 21% és 45%, vagyis összességében a lakosság 66%-a kötődött az Európai Unióhoz, amely a lakosság mintegy kétharmada. Szlovákia esetében is hasonló a kép (68%), míg a cseh polgárok esetében az unióhoz való kötődés gyengébb (45%), a lengyelek esetében pedig sokkal erősebb (76%) (lásd 2. ábra). Amennyiben másfajta kérdésfeltevéssel arra kérdezzük rá a felmérések, hogy mennyire érzik magukat a magyarok Magyarországon és az Európai Unió állampolgárának, eltérő eredményt kapunk. A magyarok 93%-a érezte magát magyar állampolgárnak, és 79%-a válaszolta, hogy az unió polgárának is érzi magát.¹⁶ Fontos megjegyezni, hogy az Európai Unióhoz való állampolgári kötődés folyamatosan magas értéket mutat a magyar lakosság körében. Például 2023-ban is a magyar lakosság mintegy 80%-a tartotta magát uniós állampolgárnak.¹⁷ Amikor azonban az EU-hoz történő kötődésre kérdezzük rá az Eurobarometer felmérései, már kevesebb válaszadó jelzi a kötődést.

Összességében tehát a magyarok az erős nemzeti kötődésük mellett erős európai uniós identitással is rendelkeznek, utóbbi azonban a korábbi mérésekhez képest kismértékben ugyan, de gyengült.

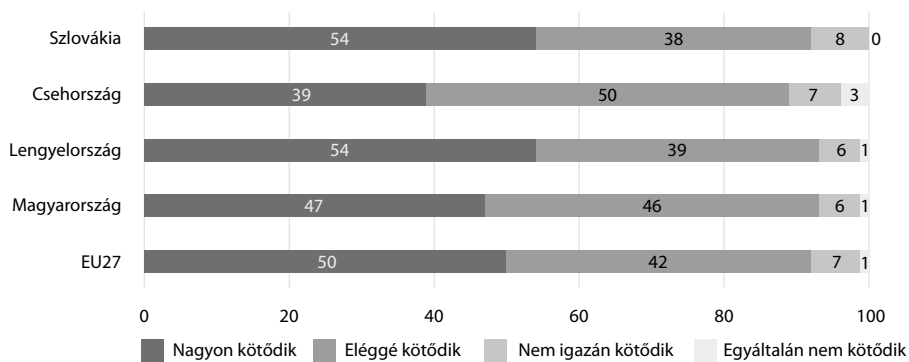
¹³ SMITH 1991.

¹⁴ E tanulmány külön nem vizsgálja, de a közvélemény-kutatások is mérik az európai uniós és az európai identitás közötti különbségeket. Az európai identitás ugyanis az Európai Unión kívül is értelmezhető, és számos polgár számára jelent az uniós politikai rendszeren kívüli, de Európa földrajzi, történelmi, kulturális közösségéhez történő tartozást.

¹⁵ HANÁK 1997; SALAZAR 1998; KOLLER 2003; 2006; 2022; 2024.

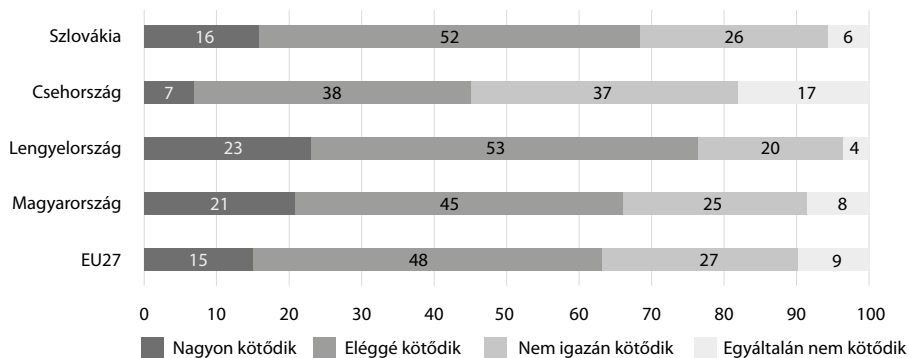
¹⁶ Standard Eurobarometer 102. European citizenship 2024.

¹⁷ Standard Eurobarometer 99. European citizenship 2023.

1. ábra. Az európai uniós állampolgárok kötődése saját országukhoz, 2024

Forrás: Eurobarometer 102 alapján a szerző szerkesztése

2. ábra. Az európai uniós állampolgárok kötődése az Európai Unióhoz, 2024

Forrás: Eurobarometer 102 alapján a szerző szerkesztése

A nemzeti és uniós intézményekbe vetett bizalom fontos indikátora annak, hogy az uniós polgároknak az őket körülvevő politikai közösségekben,¹⁸ az intézményes struktúrákon keresztül megnyilvánuló identitása mennyire erős; mennyire hiszik el, hogy a számukra fontos ügyek intézése megfelelő kezekben van.¹⁹ Az Európai Unió speciális többszintű kormányzási modellt megvalósító politikai rendszer, ahol eltérő bizalomszinteket lehet azonosítani a kormányzás egyes szintjein is. Bár az Eurobarometer-felmérések nem minden intézményes aktorra kérdeznek rá, érdemes a hazai uniós polgárok bizalmát a visegrádi tagállamokkal összehasonlítva megvizsgálni.

¹⁸ KOLLER 2024.

¹⁹ KOLLER 2019: 178.

A magyar lakosság megosztott a tekintetben, hogy bízik-e az Európai Unióban. A lakosság 50%-a bízik, míg 47%-a nem bízik az unióban, mindez az EU27-ek átlagához van közel. A lengyelek és szlovákok közül többen, míg a csehek közül kevesebben bíznak az EU-ban. Érdekes módon a magyarok bizalma egyéb nemzetközi intézmények, így az ENSZ és a NATO irányába is erősebb, mint az EU iránti. Az unió összlakossága és a magyar lakosság vonatkozásában is jellemző, hogy a lakosság többsége nem bízik sem a nemzeti kormányában, sem pedig a nemzeti parlamentjében, Magyarországon az előbbi iránti bizalmatlanság 56%, utóbbi iránti 58%. A visegrádi régióból Lengyelország kivétel, hiszen ott többen bíznak a parlamentben, mint akik nem bíznak. A legnagyobb a bizalmatlanság a politikai pártok irányába, a lakosság mintegy kétharmada bizalmatlan. Szlovákia kivételével a nemzeti jogrendszerben, a rendőrségben, a hadseregben, valamint a regionális és helyi hatóságokban is bízik a polgárok többsége.

Következésképpen, ha az identitás úgynevezett állampolgári és intézményes (*civic*²⁰) oldalát nézzük, akkor a magyarokra is igaz, hogy a lakosság ugyan megosztott az intézményi bizalom kérdésében, de összességében többen fejezték ki bizalmukat az EU, mint a nemzeti kormány vagy parlament irányába (lásd 1. táblázat).

1. táblázat. *Intézményi bizalom nemzeti, uniós és nemzetközi intézményekben a visegrádi tagállamokban*

Intézményi bizalom, 2024										
	EU27		Magyarország		Lengyelország		Csehország		Szlovákia	
	Bízik	Nem bízik	Bízik	Nem bízik	Bízik	Nem bízik	Bízik	Nem bízik	Bízik	Nem bízik
Európai Unió	51	43	50	47	63	31	43	52	53	40
Nemzeti kormány	33	63	41	56	51	43	24	73	31	64
Nemzeti parlament	37	58	39	58	45	48	25	73	32	63
Nemzeti jogrendszer	55	43	51	47	56	40	58	38	41	56
Politikai pártok	27	71	32	66	41	56	19	78	22	74
Rendőrség	73	25	60	38	64	33	78	21	38	40
Hadsereg	76	20	59	38	76	22	78	19	68	26
Regionális és helyi hatóságok	59	37	64	35	65	30	62	35	68	28
ENSZ	53	37	59	36	68	25	50	43	55	36
NATO	56	34	60	36	74	20	64	31	53	39

Forrás: Eurobarometer 102 alapján a szerző szerkesztése

²⁰ SMITH 1991.

KONKLÚZIÓ

A 2024. év sok szempontból turbulens időszak volt nemcsak a bel- és külpolitika, valamint a gazdaság szempontjából, hanem abból a szempontból is, hogy Magyarország második alkalommal töltötte be az Európa Unió Tanácsának soros elnökségét. Bár a tanácsi elnökségnek közvetlen és azonnali hatása a hazai uniós polgárok kollektív azonosságtudatára nincs, a magyarok európai és nemzeti identitásának vizsgálata honfitársaink Európai Unióhoz való kötődéseinek fontos összefüggéseire világított rá. Elemzésünk megmutatta, hogy a magyarok az erős nemzeti kötődésük mellett erős európai uniós identitással is rendelkeznek, utóbbi azonban a 2024-es felmérés alapján kismértékben ugyan, de gyengült. Honfitársaink kötődései szempontjából az uniós tagság gazdasági előnyei hangsúlyosak, de az is kiderült, hogy az EU-t olyan alapértékekkel is azonosítják, mint a béke, gazdasági prosperitás, vagy a demokrácia és a jogállamiság. Visegrádi összehasonlításban már nem a magyarok európai kötődései a legerősebbek, ugyanakkor az Európai Unió a magyarok többes identitásstruktúrájában továbbra is jelentős azonosulási pont. Tízből mintegy nyolc magyar állampolgár uniós polgárnak is érzi magát. Az intézményi bizalom vizsgálata alapján megállapítható, hogy a magyar lakosság megosztott abban, hogy bízik-e az unióban, vagy sem, de még mindig többségben vannak azok, akik bizalmat szavaznak az EU-nak. A visegrádi összehasonlításból kiderült ugyanakkor, hogy jelentős mértékű a bizalomvesztés szinte valamennyi intézmény, de különösen a nemzeti intézmények, és leginkább a politikai pártok iránt.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BÍRÓ-NAGY András et al. (2023): *Milyen Európát szeretnénk? A magyar társadalom és az Európai Unió 2023-ban*. Budapest: Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions. Online: https://www.policysolutions.hu/userfiles/Policy_Solutions_Milyen_Europat_szeretnenk_2023_Final.pdf
- BÍRÓ-NAGY András et al. (2024): *Mérlegen az Európai Unió. A magyar társadalom uniós attitűdjei 2024-ben*. Budapest: Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions. Online: https://www.policysolutions.hu/hu/hirek/653/merlegen_az_europai_unio_2024
- HANÁK Péter (1997): A nemzeti identitás konstrukciója. *Európai Szemle*, 8(3), 63–68.
- KOLLER Boglárka (2003): *A poszt-nemzeti identitás-struktúra dinamikus modellje az európai uniós állampolgárok azonosságtudatának vizsgálata alapján*. PhD-értekezés. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem.
- KOLLER Boglárka (2006): *Nemzet, identitás és politika Európában*. Budapest: L'Harmattan – Zsigmond Király Főiskola.

- KOLLER Boglárka (2019): Az európaizáció konceptuális és elméleti kérdései, különös tekintettel a Nyugat-Balkánra. In KOLLER Boglárka – ÖRDÖGH Tibor (szerk.): *Európaizáció a Nyugat-Balkánon*. Budapest: Dialóg Campus, 16–30.
- KOLLER Boglárka (2022): „Vágyódás az elismerésre” – Az identitás mint a 21. század társadalomtudományi elemzéseinek kulcsfogalma. In KOLTAY András – GELLÉR Balázs (szerk.): *Jó kormányzás és büntetőjog. Ünnepi tanulmányok Kis Norbert egyetemi tanár 50. születésnapjára*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 365–375.
- KOLLER Boglárka (2024): Egyszerre magyar és európai – a nemzeti és európai identitás összefüggéseinek vizsgálata. In NAVRACSICS Tibor – TÁRNOK Balázs (szerk.): *A 2024-es magyar EU-elnökség*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 127–137.
- LADRECH, Robert (1994): Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France. *Journal of Common Market Studies*, 32(1), 69–88.
- RADAELLI, Claudio (2003): The Europeanization of Public Policy. In FEATHERSTONE, Kevin – RADAELLI, Claudio: *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press, 27–56.
- RISSE, Thomas (2005): Neofunctionalism, European Identity, and the Puzzles of European Integration. *Journal of European Public Policy*, 12(2), 291–309. Online: <https://doi.org/10.1080/13501760500044033>
- SALAZAR, Jose Miguel (1998): Social Identity and National Identity. In WORCHEL, Stephen et al.: *Social Identity. International Perspectives*. London: SAGE Publications, 114–123.
- SMITH, Anthony D. (1991): *National Identity*. London: Penguin Books.

Egyéb források

- Országos Választási Iroda (2003): *Népszavazás az EU-tagságról Magyarországon*. 2003. április 12. Online: <https://static.valasztas.hu/nepszavo3/hu/index.html>
- Standard Eurobarometer 99 (2023). Online: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3052>
- Standard Eurobarometer 102 (2024). Online: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3215>